

V GLOBINAH VEKOV

VLADISLAV VANČURA — B. BORKO

V globinah vekov je pokrival severno mejo znanih pokrajin gozd in se širil na daleč in široko po vseh končinah tega sveta. Gozd je senčil neizmerno deželo. Ograda pragozda je zapirala neskočni prostor in narodi, ki so bivali v teh pokrajinah, so živeli sami zase.

Med porečjem reke, ki se imenuje Visla, in tokom, kateremu so dali ime Dnjeper, je bila dežela Slovanov. Na severu se je spuščala k nizkemu obrežju Baltiškega morja, a na zapadni strani jo je zapiralo gorovje, ki mu je ime Karpati. Bila je zmerno valovita pokrajina, pokrajina stoječih vodâ, jezer, ribnikov in močvirja, pokrajina povodnji, ki so se pojavljale trikrat na leto, pokrajina počasno tekočih rek, ki obtekajo otočke in se cepe v neštete rokave, polne rib. Širni gozd se je na mnogih mestih te dežele umaknil vodam in med malce dvignjenimi holmi in med gozdovi in hostami se je razprostiralo močvirje. V plitvih rekah je vrvelo obilo vodnih ptic. Lososi so plavali po sredini struje. Čaplja je stala na barju in ptičja krdela so krožila nad ločjem.

V pragozdu je rastlo igličasto drevje: bori, jelke, smreke in mnogo brinovih mladik. Izmed listnatega drevja so bile ondi breze, bukve, javorji, bresti, gabri, vrbe, jagnedi, trepetljike, jeseni in lipe. Deblo je ležalo na deblu. Telesa podrtih dreves so visela na vejah in iz strohnelega lesa so se dvigali novi parobki. Na jasadah je valovalo med travami proso, pa rž, oves, lan, pšenica, lebeda in sladičje.

Po gozdovih se je podila zverjad in v njegovih sencah, zvrščenih druga na drugo, so se skrivale ptice. Sokol, jastreb in kragulj so vreščali med vejevjem. Črede bivolon so se pasle na tratih. Medved je čebelaril v votlih deblih, ris poskakoval v krošnjah dreves, vidra in bober sta prebivala ob rekah, merjasec je včasi stopical po šoti, volk se je skrivoma potikal v sencah in lezel v goščavo, kjer so bivale manjše živali.

In kakor je zemlja Slovanov bila divja in rodovitna, je bilo tudi slovansko ljudstvo divje in rodovitno. Prekipevalo je od moči, se množilo in rastlo. Kakor preslepljeno od mogočnega življenjskega toka je častilo rodovitnost, dež, ki poganja setve, grudo, veter in sonce.

Kalivost in to, kar daje semenu rasti, so klicali nase kakor božjega duha in življenje, ki se je obnavljalo v telesu, je poviševalo rodnice nad druge. Slovansko ljudstvo je častilo matere. Resnobno so poslušali njihov glas in vztrajali okrog njih v rodbinah in v zadrugah.

Takrat je bilo imetje skupno, občevanje med ženami in možmi pa prosto.

Pragozd in vode so vabili slovansko ljudstvo na lov. Prežali so na brezpotju gozdov na divjačino in (preden je bila izdelana sačla) s sulicami ročno nabadali velike ribe. Slovan je bil lovec, pasel je črede, trebil in požigal pragozd in se počasi učil obdelovati zemljo.

Vročina, povodnji in mraz so ga učile, kako se grade hiše. Glad ga je silil na delo, a dovolj rodovitna zemlja mu je nudila obilo divjačine in poljskih sadežev. Zaradi tega Slovanom ni bilo treba stremiti

po osvajanju, ni jim bilo treba zapuščati domačih tal, marveč so vztrajali na svoji zemlji in samo kdaj pa kdaj spreminjali pašnike. Takrat so hodili po znanih poteh in se v krogu vračali na stara mesta.

Skupno delo daje zavest enakosti, po takem torej ni nihče vladal Slovanom. Upravljali so se po tistem redu, kakor se je ustalil, toda na družinskih posvetovanjih, kjer so obravnavali vse prijetne in nadležne zadeve, je prva govorila mati.

Tam, kjer reka Bug sprejema z desnega brega mogočni pritok in kjer se sama cepi v devet in sedemdeset rokavov, je ležal kraj po imenu Sremba. Bil je področje šotnice in nizkega gozda. En sam holm se je dvigal nad močvirno ravan. Na tem holmu je rasel mnoga stoletja hrast. Okoliški pragozd, ki je potapljal svoje korenine v močvirje, je zakrneval in ostajal nizek kakor grmičevje, samo hrast se je razkošatil, rasel in se vzpenjal s svojo krošnjo više in više. Ko je pretekla po rečni strugi neizmerna količina vode, ko so ta vodovja že tisočkrat zamrznila in se je njih led tisočkrat otajal, je jelo tleti deblo mogočnega hrasta in nekatere njegove veje so usahnile. In tedaj je bilo iz daljave videti, kako se koščeno pleče hrasta riše na ozadju lesketajoče se vode ali proti vihnemu nebu. Lahko so ga videli daleč naokrog z ravni in opaziti ga je bilo iz visokih oblakov, zakaj strela je udarjala v njegove veje in vihar se je z njim pogovarjal. In tako je v njegovem okolju vladal strah. Ko pa so narasle vode in je njihov pritisk pregnal divjad z nižine, se je vse zateklo na holm in tu so živali kotile, dokler je trajala povodenj. Zategadelj je bil tod obilen lov. Na tem mestu se je reševala zverjad pred vodami in človek, ki je zgrešil pot v močvirju. Bilo je mesto groze in mesto rešitve; bilo je mesto mnogih imen. Imen smrti in nadeje. Imen togote in milosti.

Rod, ki se je imenoval z že pozabljenim imenom, se je nekoč selil iz kraja visokega gozdovja in se nameril s svojimi kostruni in drobnico na močvirje, zakaj bila je slaba letina in pašniki so se oblatili z vodo. Lakota je šla ljudem za petami. In tako so se pomikali v daljo, gnali svoje brečeče črede in vlekli smučke, polne kož in sten iz protja, ki so jih uporabljali za svoje hiše. In na teh kožah in na tramovju, prepletanem s protjem, so ležale sulice in ribiške mreže, kladiva, cepci, puščice in loki. Žene in možje so se naslanjali z dlanmi na smučke in korakali ob njihovih bokih, pritiskajoč kdaj pa kdaj z ramenom, ali pa so vlekli to veliko težo z zankami, spletenimi iz viter. Šli so dalje in dalje. Sonce je pripekalo, smuči so trudoma drsele po suhih tratah in pot je obilno lil s teles tega ljudstva. Namakal mu je lase in jih strjal v čope, ki so jim viseli z glave. Za smučkami in čredami pa so korakali tisti, ki so bili morali nositi na glavah, na ramenih ali v kožah, opasnih okrog hrbtov, najpotrebnejše reči ali dojenčad.

Tako so šli, tako so se selili skozi kraj po imenu Sremba na močvirje, kjer je na malce dvignjenem mestu rasel stari hrast. Vodilo jih je upanje, da bodo v teh vlažnih krajih našli malo trave za sestradano čredo...